

Kohtuasi C-49/23

Eelotsusetaotluse kokkuvõte vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artikli 98 lõikele 1

Saabumise kuupäev:

1. veebruar 2023

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Satversmes tiesa (konstitutsioonikohus, Läti)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

31. jaanuar 2023

Satversmes tiesale (konstitutsioonikohus) kaebuse esitajad:

AZ

IDream OÜ

Produktch Engineering AG

BBP

Polaris Consulting Ltd

Vastustaja:

Latvijas Republikas Saeima (Läti Vabariigi parlament)

Põhikohtuasja ese

Kriminaalmenetluse seadustiku (Kriminālprocesa likums) artikli 631 lõike 3 kooskõla hindamine Läti Vabariigi põhiseaduse (Latvijas Republikas Satversme) artikli 92 esimese lausega.

Eelotsusetaotluse ese ja õiguslik alus

Eelotsuse taotluse esitanud kohus küsib ELTL artikli 267 alusel järgmist: i) kas ebaseaduslikult saadud vara käsitlevates kohtuasjades tehtud otsuste edasikaebamise võimalust käsitlev säte, mis on põhikohtuasjas kõne all, jääb

direktiivi 2014/42/EL ja raamotsuse 2005/212/JSK kohaldamisalasse; ii) kas „konfiskeerimisotsuse“ mõiste hõlmab nii kohtuotsuseid, millega tunnistatakse, et vara saadi ebaseaduslikult, ja antakse korraldus see konfiskeerida, kui ka kohtuotsuseid, millega lõpetatakse ebaseaduslikult saadud vara käsitlev menetlus; iii) kas õigusnorm, milles ei tunnustata varaga seotud isikute õigust esitada konfiskeerimisotsuste peale kaebus, on kooskõlas ELi põhiõiguste harta ja direktiiviga 2014/42; iv) kas juhul, kui leitakse, et vaidlusalune õigusnorm on liidu õigusega vastuolus, saab selle õiguslikud tagajärjed säilitada eelotsusetaotluse esitanud kohtu määratud hetkeni.

Eelotsuse küsimused

1.1. Kas direktiivi 2014/42, eelkõige selle artikli 4, ja raamotsuse 2005/212, eelkõige selle artikli 2, kohaldamisalasse kuulub liikmesriigi õigusnorm, mille kohaselt liikmesriigi kohus otsustab kriminaaltulu konfiskeerimise üle ebaseaduslikult omandatud vara käsitlevas eraldi menetluses, mis eraldatakse kriminaalmenetlusest enne, kui tuvastatakse kuriteo toimepanek ja tunnistatakse keegi selle toimepanemises süüdi, ning milles on samuti nähtud ette konfiskeerimine kriminaalasja toimikust eraldatud materjalidele tuginedes?

1.2. Kui esimesele küsimusele vastatakse jaatavalt, siis kas mõiste „konfiskeerimisotsus“ direktiivi 2014/42, eelkõige selle artikli 8 lõike 6 teise lause tähenduses hõlmab mitte ainult neid kohtuotsuseid, millega tunnistatakse, et vara saadi ebaseaduslikult, ja antakse korraldus selle konfiskeerimiseks, vaid ka neid kohtuotsuseid, millega lõpetatakse ebaseaduslikult saadud vara käsitlev menetlus?

1.3. Kui teisele küsimusele vastatakse eitavalt, siis kas harta artikliga 47 ja direktiivi 2014/42 artikli 8 lõike 6 teise lausega on kooskõlas õigusnorm, milles ei nähta ette varaga seotud isikute õigust kaevata konfiskeerimisotsust edasi?

1.4. Kas liidu õiguse ülimuslikkuse põhimõtet tuleb tõlgendada nii, sellega on vastuolus, kui liikmesriigi konstitutsioonikohus, mis menetleb põhiseaduskaebust, mis on esitatud liidu õigusega vastuolus olevaks kuulutatud liikmesriigi õigusnormi kohta, otsustab, et õiguskindluse põhimõte on kohaldatav ja nimetatud õigusnormi õiguslikud tagajärjed säilitatakse ajutiselt kuni nimetatud kohtu otsusega määratud hetkeni, kui vaidlustatud säte kaotab kehtivuse?“

Viidatud liidu õigusnormid

Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“), artikli 47 esimene lõik ja teise lõigu esimene lause.

Nõukogu 24. veebruari 2005. aasta raamotsus 2005/212/JSK, mis käsitleb kuritegevusega seotud tulu, kuriteovahendite ja omandi konfiskeerimist (edaspidi „raamotsus 2005/212/JSK“), põhjendus 10 ning artiklid 1, 2 ja 4.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 3. aprilli 2014. aasta direktiiv 2014/42/EL kuriteovahendite ja kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise kohta Euroopa Liidus (edaspidi „direktiiv 2014/42“), põhjendused 9, 15, 22, ja 38, artikli 1 lõige 1, artikli 2 punkt 4, artikkel 3, artikkel 4 ning artikli 8 lõiked 1 ja 6.

Kohtupraktika

Euroopa Kohtu 8. märtsi 2011. aasta arvamus 1/09 (Euroopa patendi ja ühenduse patendi kohtu loomise kokkuleppe eelnõu), EU:C:2011:123, punkt 84.

Euroopa Kohtu 19. märtsi 2020. aasta kohtuotsus *Agro In 2001*, C-234/18; EU:C:2020:221, punktid 56 ja 57.

Euroopa Kohtu 28. oktoobri 2021. aasta kohtuotsus *Komisija za protivodeystvie na koruptsiyata i za otnemane na nezakonno pridobitoto imushtestvo*, C-319/19, EU:C:2021:883, punktid 36, 37 ja 41.

Euroopa Kohtu 16. detsembri 1976. aasta otsus *Rewe-Zentralfinanz ja Rewe-Zentral*, 33/76, EU:C:1976:188, punkt 5.

Euroopa Kohtu 14. septembri 2010. aasta kohtuotsus *Akzo Nobel Chemicals ja Akcros Chemicals vs. komisjon*, C-550/07 P, EU:C:2010:512, punkt 113.

Euroopa Kohtu 12. veebruari 2015. aasta kohtuotsus *Baczó vs. Vizsnyiczai*, C-567/13, EU:C:2015:88, punkt 42.

Euroopa Kohtu 27. veebruari 2014. aasta kohtuotsus *Pohotovost'*, C-470/12, EU:C:2014:101, punkt 51.

Euroopa Kohtu 5. detsembri 2013. aasta kohtuotsus *Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León*, C-413/12, EU:C:2013:800, punkt 39.

Euroopa Kohtu 14. jaanuari 2021. aasta kohtuotsus *Okrazhna prokuratura – Haskovo y Apelativna prokuratura – Plovdiv*, C-393/19, EU:C:2021:8, punktid 47 ja 48.

Euroopa Kohtu 22. juuni 2021. aasta kohtuotsus *Latvijas Republikas Saeima* (karistuspunktid), C-439/19, EU:C:2021:504, punktid 132 ja 133.

Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika

Euroopa Inimõiguste Kohtu suurkoja 28. juuni 2018. aasta kohtuotsus *G.I.E.M. S.r.l. jt vs. Itaalia*, avaldus nr 1828/06, punktid 211, 223–225 ja 233.

Euroopa Inimõiguste Kohtu 12. mai 2015. aasta kohtuotsus *Gogitidze jt vs. Gruusia*, avaldus nr 36862/05, punktid 102 ja 103.

Viidatud rahvusvahelised õigusnormid

Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon, artiklid 6 ja 7.

Viidatud liikmesriigi õigusnormid

Läti Vabariigi põhiseadus (Latvijas Republikas Satversme; edaspidi „põhiseadus“), artikli 92 esimene lause, mille kohaselt peab igaüks saama kaitsta oma õigusi ja õigustatud huvisid erapooletus kohtus.

Karistusseadustik (Krimināllikums), artikkel 70.¹⁰, artikli 70.¹¹ lõige 1, artikli 70.¹³ lõige 1.

Kriminaalmenetluse seadustik (Kriminālprocesa likums), artikkel 380, artikkel 626, artikli 627 lõiked 1–4 (nimetatud sätte lõige 4 kehtib alates 3. novembrist 2022), artikli 631 lõiked 1, 3 ja 4 (nimetatud sätte lõige 4 kehtib alates 3. novembrist 2022).

Kriminaalmenetluse seadustiku artikli 631 lõikes 3 (edaspidi „vaidlustatud säte“) on sätestatud: „Kohus võib pärast edasikaebuse või kaebuse läbivaatamist tühistada rajona (pilsētas) tiesa [rajoonikohus/linnakohus] otsuse ja teha käesoleva seaduse artiklis 630 osutatud otsuse. Selle otsuse peale ei saa edasi kaevata.“

Põhikohtuasja asjaolude ja menetluse lühikokkuvõte

- 1 Vaidlustatud säte asub kriminaalmenetluse seadustiku XI jaotise 59. peatükis, millega reguleeritakse ebaseaduslikult saadud vara käsitlevaid menetlusi. Nimetatud õigusnormi kohaselt võib menetluse eest vastutav isik kriminaalmenetluse eeluurimise etapis tekkivate varaliste küsimuste õigeaegse lahendamise ja menetlusökoonomia huvides eraldada kriminaalasjast materjalid ebaseaduslikult saadud vara kohta ja algatada menetluse tuvastamiseks, et see on saadud ebaseaduslikul teel. Sellisel juhul saadab menetluse eest vastutav isik nimetatud materjalid esimese astme kohtule, kes otsustab, kas vara on saadud ebaseaduslikult. Kui esimese astme kohus leiab, et vara on saadud ebaseaduslikult, otsustab kohus vara käsutamise, sealhulgas vara konfiskeerimise üle. Esimese astme kohtu otsuse peale saab esitada kaebuse apgabaltiesale (regionaalne kohus). Vaidlustatud sättes on sätestatud, et apgabaltiesa (regionaalne kohus) saab tühistada esimese astme kohtu otsuse ja teha ebaseaduslikult saadud vara kohta otsuse, mida ei saa edasi kaevata.
- 2 Kaebuse esitajad küsisid Satversmes tiesale (konstitutsioonikohus, edaspidi „eelotsusetaotluse esitanud kohus“) esitatud viies põhiseaduskaebuses nimetatud kohtult selle kohta, kas vaidlustatud säte on kooskõlas põhiseaduse artikli 92 esimese lausega. Satversmes tiesale (konstitutsioonikohus) kaebuse esitanud isikud leiavad, et vaidlustatud säte ei ole kooskõlas põhiseaduse artikli 92 esimese

lausega koostoimes harta artikliga 47, direktiivi 2014/42 artikli 8 lõigetega 1 ja 6 ning raamotsuse 2005/212 artikliga 4.

- 3 Iga Satversmes tiesale (konstitutsioonikohus) kaebuse esitanud isiku vastu on alustatud väidetava laiaulatusliku rahapesu tõttu eraldi kriminaalmenetlus, mis on veel eeluurimise etapis. Nimetatud kriminaalmenetluste käigus on arestitud nimetatud kaebuste esitajate vara, kinnisvara, rahalised vahendid ja muud finantsressursid. Kõigis nimetatud menetlustes tegi menetluse eest vastutav isik otsuse alustada arestitud vara osas ebaseaduslikult saadud vara käsitlev menetlus ja viia ebaseaduslikult saadud vara käsitlevad materjalid üle kohtusse, kes nimetatud asja lahendab.
- 4 Ekonomisko lietu tiesa (finantsasju lahendav kohus) leidis eraldi otsustega nelja nimetatud menetluse korral, et vara ei olnud ebaseaduslikult saadud ja lõpetas nimetatud vara käsitlevad menetlused. Prokuröri vaidlustas nimetatud otsused ja Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija (Riia regionaalse kohtu kriminaalkolleegium) leidis selle põhjal kõigis asjades, et kinnisvara, rahalised vahendid ja finantsvara on ebaseaduslikult saadud, ja andis korralduse nende konfiskeerimiseks.
- 5 Ühes nimetatud menetlustest leidis Ekonomisko lietu tiesa (finantsasju lahendav kohus), et osa rahalistest vahenditest oli ebaseaduslikult saadud, ja andis korralduse nende konfiskeerimiseks ning lõpetas ülejäänud varaosa suhtes menetluse. Pärast nimetatud kohtu otsuse selle osa kohta, millega lõpetatakse menetlus, menetluse eest vastutava isiku poolt esitatud kaebuse läbivaatamist leidis Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija (Riia regionaalse kohtu kriminaalkolleegium), et vara on saadud ebaseaduslikult, ja andis korralduse selle konfiskeerimiseks.
- 6 Seega oli ühes eespool nimetatud ebaseaduslikult saadud vara käsitlevatest menetlustest üks osa varast juba tunnistatud kriminaaltuluks ja kuulus esimese astme kohtu otsusega konfiskeerimisele, samas kui ülejäänud osa varast tunnistati kriminaaltuluks ja konfiskeeriti regionaalse kohtu otsusega. Siiski tunnistati ülejäänud menetlustes varad kriminaaltuluks ja need konfiskeeriti ainult regionaalse kohtu otsusega. Vastavalt vaidlustatud sättele ei saa regionaalse kohtu nimetatud otsuseid edasi kaevata.

Põhikohtuasja poolte peamised argumendid

- 7 Satversmes tiesale (konstitutsioonikohus) kaebuse esitanud isikud väidavad, et vaidlustatud säte ei luba neil esitada regionaalse kohtu otsuse peale kassatsioonkaebust. Nad väidavad, et seetõttu ei ole võimalik kontrollida, kas nimetatud kohus järgis vara konfiskeerimist käsitlevate otsuste tegemisel menetluseeskirju ja kohaldas nõuetekohaselt materiaalõiguse sätteid. See on eriti asjakohane nende juhtumite puhul, kus esimese astme kohus lõpetas ebaseaduslikult saadud vara käsitleva menetluse ja ainult regionaalne kohus tegi

otsuse, millega tunnistati, et vara saadi ebaseaduslikult, ja anti korraldus selle konfiskeerimiseks.

- 8 Satversmes tiesale (konstitutsioonikohus) kaebuse esitanud isikud leiavad, et ka mõnel muul viisil on võimalik tagada, et kriminaalmenetlustes tekkivad varalised küsimused lahendatakse õigeaegselt ja menetlusökonomiat kaitstes, näiteks nähes ebaseaduslikult saadud vara käsitlevate menetluste puhul ette kassatsioonimenetluse ja määrates kaebuste läbivaatamiseks tähtajad või piirates regionaalse kohtu pädevust ning sätestades, et regionaalne kohus saab esimeses astmes tehtud otsust kinnitada või selle tühistada ja suunata vara ebaseadusliku päritolu küsimuse tagasi esimese astme kohtusse, et see asja uuesti läbi vaadataks. Nende arvates ei saa lubada, et menetlusökonomia põhimõte on muude põhimõtete suhtes ülimuslik. Lisaks ei tohi nimetatud põhimõte piirata ebaproportsionaalselt õigust õiglasele kohtumenetlusele.
- 9 Nimetatud kaebajad leiavad, et direktiiv 2014/42 on tulenevalt selle artikli 4 lõikest 2 kohaldatav kõigile ebaseaduslikult saadud vara käsitlevatele menetlustele ja et nimetatud vara omanikel on õigus nimetatud direktiivi artiklis 8 sätestatud tagatistele. Direktiivi 2014/42 artikli 8 lõike 6 teises lauses sätestatud tagatisega nähakse ette reaalne võimalus konfiskeerimisotsus kohtus vaidlustada, mida tuleb käsitleda kohustusliku nõudena ja see tuleb tagada, kui vara konfiskeeritakse. Kuna sisuliselt tunnistati Satversmes tiesale (konstitutsioonikohus) kaebuse esitanud isikute vara kriminaaltuluks ja konfiskeeriti regionaalse kohtu otsusega, leiavad nimetatud kaebajad, et kõnealuseid otsuseid tuleb käsitleda „konfiskeerimisotsustena“ direktiivi 2014/42 tähenduses.
- 10 Satversmes tiesale (konstitutsioonikohus) kaebuse esitanud isikud juhivad tähelepanu asjaolule, et Lätis ei ole ebaseaduslikult saadud vara käsitlevate menetluste puhul tegemist mitte tsiviilmenetlustega, vaid need algatatakse kriminaalasjas olemasolevate tõendite põhjal enne kuriteo tuvastamist ja kellegi kuriteos süüdi tunnistamist. Seega on Lätis konfiskeerimise kohaldamine seotud kuriteo toimepanemisega, sest ebaseaduslikult saadud vara käsitlev menetlus põhineb tõenditel, mis on eraldatud põhikohtuasja kriminaalmenetlusest.
- 11 Parlament, kes vaidlusalused sätted on vastu võtnud, leiab, et sätted on põhiseaduse artikli 92 esimese lausega kooskõlas.
- 12 Parlament leiab, et kuna ebaseaduslikult saadud vara käsitlev menetlus on erand sellest, kuidas põhikohtuasja kriminaalmenetluses varalisi küsimusi lahendatakse, võib nimetatud menetlusele kohaldada teistsuguseid õigusnorme, mille eesmärk on saavutada menetluse eesmärk kiiresti ja tõhusalt. Vaidlustatud sättes ette nähtud kord on üks viisidest, kuidas lahendada varalised küsimused kiiresti ja tõhusalt. Tegelikult on küsimust, kas vara on ebaseaduslikult saadud ja selle võib konfiskeerida, võimalik uurida kahes kohtuasutuses, kusjuures mõlema puhul tuleb uurida eraldi vara päritolu, hinnates juhtumi asjaolusid ja selle aluseks olevaid õigusküsimusi.

- 13 Parlament väidab lisaks, et ei Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklist 6 ega põhiseaduse artikli 92 esimesest lausest ei tulene kohustust luua ebaseaduslikult saadud vara käsitlevate menetluste jaoks apellatsioonimenetlust, samuti ei tulene sellest kohustust tagada võimalus kaevata edasi regionaalse kohtu otsuseid, millega tunnistatakse, et vara saadi ebaseaduslikult ja et selle võib konfiskeerida. Nende arvates on riigil kaalutusruum, et otsustada edasikaebamise organ ja menetlus olenevalt kohtuasja tüübist. Seega küsimuse puhul, kas ebaseaduslikult saadud vara käsitlevates menetlustes tuleks näha ette apellatsioonimenetlus, milles uuritakse ainult sisuliste ja menetluslike õigusnormide nõuetekohast kohaldamist, ei ole tegemist mitte õigusküsimusega, vaid pigem otstarbekuse küsimusega, mille üle peab otsustama seadusandja.

Eelotsusetaotluse põhjenduse lühikokkuvõte

- 14 Eelotsusetaotluse esitanud kohus tunnistab, et liikmesriigi õiguse sätete sisu kindlaksmääramisel ja nende kohaldamisel tuleb võtta arvesse liidu õigust, mis tugevdab demokraatiat, ja selle tõlgendamist Euroopa Kohtu praktikas.
- 15 Vaidlustatud säte on osa õigusnormist, millega reguleeritakse ebaseaduslikult saadud vara käsitlevaid menetlusi. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu praktikast nähtub, et ebaseaduslikult saadud vara käsitlevates menetlustes tagatakse nimetatud varaga seotud isikutele õigus õiglasele kohtumenetlusele, mis on sätestatud põhiseaduse artikli 92 esimeses lauses. Õiglane kohtumenetlus hõlmab eelkõige kahte aspekti, nimelt „erapooletu kohtupidamine“ tähenduses, et asja vaatab läbi sõltumatu kohus, ja „õiglane kohtupidamine“ tähenduses, et kohtuasja lahendamisel järgitakse nõuetekohast menetlust, mis on kooskõlas liikmesriigi õigusega. Õiglane kohtumenetlus nõuetekohase kohtumenetluse mõttes, mis on kooskõlas liikmesriigi õigusega, hõlmab edasikaebamise õigust.
- 16 Eelotsusetaotluse esitanud kohus on sedastanud, et põhiseaduse artikli 92 esimene lause ei kohusta liikmesriiki kehtestama õigust esitada apellatsioonkaebust kohtuotsuste peale kõigis kohtuotsuste kategooriates. Siiski peab riik kehtestama õigusraamistiku ja kohtuotsuste puhul apellatsioonimenetluse, mis võimaldab isikutel oma õigusi ja õigustatud huve tõhusalt kaitsta. Riigil on samuti positiivne kohustus tagada õiguste tõhus kaitse ebaseaduslikult saadud vara käsitlevates menetlustes, mis hõlmab seda, et inimestel on omandiõiguse kaitsmiseks olemas menetluslikud tagatised.
- 17 Selleks, et teha käesolevas asjas kindlaks, kas vaidlustatud säte on kooskõlas põhiseaduse artikli 92 esimese lausega, peab eelotsusetaotluse esitanud kohus uurima, kas nimetatud sättega tagatakse varaga seotud isikule tõhus võimalus kaitsta oma omandiõigust. Eelkõige tuleb hinnata, kas seadusandjal oli pädevus võtta vastu õigusnorm, milles ei ole nähtud ette võimalust kaevata edasi regionaalse kohtu otsuseid, isegi kui kohtuasja jooksul on tegemist esimese otsusega, millega tunnistatakse, et vara saadi ebaseaduslikult ja et selle võib

konfiskeerida. Võttes arvesse, et vaidlustatud sätted on osa õigusnormist, millega reguleeritakse kriminaaltulu konfiskeerimise menetlusi, on nimetatud hindamisel asjakohased harta artikkel 47, direktiiv 2014/42 ja raamotsus 2005/212.

- 18 Eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab, et need kuriteod, mille kohta toimuvad kriminaalmenetlused, millest on eraldatud ebaseaduslikult saadud vara käsitlevad menetlused, on hõlmatud direktiivi 2014/42 artiklis 3 osutatud kuritegudega ja kuuluvad seetõttu nimetatud direktiivi sisulisse kohaldamisalasse. Lisaks on nimetatud kuritegude eest nähtud karistusena ette vabadusekaotus kolm kuni kaksteist aastat.
- 19 Euroopa Kohus on sedastanud, et direktiiv 2014/42 nagu ka viidatud raamotsus 2005/212 kohustavad liikmesriike kehtestama kuriteovahendite ja kriminaaltulu konfiskeerimise ühiseid miinimumeeskirju, et hõlbustada kohtu poolt kriminaalmenetluses tehtud konfiskeerimiskorralduste vastastikust tunnustamist. Direktiiv 2014/42 ei reguleeri ebaseaduslikust tegevusest saadud vahendite ja tulu konfiskeerimist, mille otsustab liikmesriigi kohus sellises menetluses, mis ei puuduta ühe või mitme kuriteo tuvastamist või ei järgne kohe sellisele tuvastamisele. Niisugune konfiskeerimine ei kuulu nimelt selle direktiivi artikli 1 lõike 1 kohaselt direktiiviga kehtestatud miinimumeeskirjade kohaldamisalasse ja selle reguleerimine on seega liikmesriikide pädevuses kehtestada riigisiseses õiguses ulatuslikumaid volitusi, nagu on märgitud direktiivi põhjenduses 22. Seetõttu peab eelotsusetaotluse esitanud kohus hindama, kas direktiivi 2014/42 nagu ka selles viidatud raamotsust 2005/212 saab kohaldada sellisele õigusraamistikule nagu kriminaalmenetluse seadustiku 59. peatükis sisalduvad sätted.
- 20 Käesolevas asjas on vaidlustatud säte seotud kriminaalmenetluse seadustiku 59. peatükis kehtestatud menetlusega, milles tehakse kohtuotsus selle kohta, et vara on ebaseaduslikult saadud. See tähendab, et kohtuotsus tehakse ebaseaduslikult saadud vara käsitlevas eraldi menetluses enne kohtu lõplikku otsust kriminaalasjas. Tegemist on eraldiseisva ja erineva menetlusega, mille raames hindab kohus ainult varalist küsimust, mis on ainus küsimus, mida nimetatud asjas käsitletakse. Nimetatud menetlustes ei tuvastata isiku süüd, vaid tehakse otsus selle kohta, kas vara on saadud ebaseaduslikult või kas see on seotud mõne kuriteoga (*in rem* menetlus) ja lahendatakse lõplikult varalised küsimused. Kui kriminaalmenetluse eeluurimise etapp hõlmab ebaseaduslikult saadud vara käsitlevat menetlust ja kohus leiab nimetatud menetluse raames, et vara saadi ebaseaduslikult, ei otsusta kohus põhikohtuasja kriminaalmenetluses enam nimetatud vara kasutusotstarbe üle. Ebaseaduslikult saadud vara käsitlevates menetlustes ei hinnata isiku süüd ja nimetatud menetlus ei põhine süüdimõistval otsusel.
- 21 Seetõttu võib direktiivi 2014/42 nagu ka selles viidatud raamotsust 2005/212 tõlgendada selliselt, et neid ei saa kohaldada kriminaalmenetluse seadustiku 59. peatükis sisalduvale õigusraamistikule, kuna kohtuotsusega tunnustatakse, et

vara on ebaseaduslikult saadud enne, kui tuvastatakse kuriteo toimepanek ja tunnistatakse keegi kuriteos süüdi.

- 22 Euroopa Inimõiguste kohus leiab, hinnates kas konfiskeerimine ilma süüdimõistva otsuseta kujutab endast Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 7 tähenduses karistust, et sellise hinnangu andmise lähtepunkt on see, kas konfiskeerimine nähakse ette pärast otsuse tegemist, millega tunnistatakse isik süüdi kuriteo toimepanemises. Siiski tuleb hindamisel arvestada muude teguritega, näiteks menetluse olemus ja eesmärk ning konfiskeerimise ulatus, samuti seda, kuidas menetluse olemus on sätestatud riigisisestes õigusnormides ja nende rakenduseeskirjades.
- 23 Läti õigusnormi kohaselt eraldatakse ebaseaduslikult saadud vara käsitleva menetluse puhul kriminaalasjast, mille suhtes toimub eelurimine kuriteo kohta, materjalid, mis tõendavad vara seost kuriteoga või selle kuritegelikku päritolu. Siiski põhinevad nimetatud eraldi menetluses järeldused vara kuriteoga seotuse või selle kuritegeliku päritolu kohta muu hulgas kriminaalasja toimiku materjalidel, mis on kogutud põhikohtuasja kriminaalmenetluses, milles käsitletakse kuriteo tuvastamist ja tunnistatakse isik nimetatud kuriteo toimepanemises süüdi.
- 24 Direktiivi 2014/42 artikli 4 lõikes 2 on sätestatud, et teatud olukordades on nimetatud direktiiv kohaldatav ka juhtudel, kui kuriteoga seoses algatati kriminaalmenetlus, kuid kriminaalmenetluses ei ole süüdimõistvat otsust tehtud. Nimetatud sätte kohta Euroopa Kohtu praktika puudub.
- 25 Nimetatud sättest koostoimes direktiivi 2014/42 artikli 2 punktiga 4 võib teha järelduse, et teataval tingimustel on direktiiv 2014/42 kohaldatav ka kriminaaltulu konfiskeerimisele ilma süüdimõistva kohtuotsuseta. Lisaks võib direktiivi 2014/42 artikli 4 lõike 2 sõnastus samuti viidata eelkõige sellele, et lõikes nimetatud põhjuste loetelu, mille puhul ei ole võimalik konfiskeerimist läbi viia, ei ole ammendav.
- 26 Seetõttu võib käesolevas asjas viia direktiivi 2014/42 ja raamotsuse 2005/212 tõlgendamise viis erinevate järeldusteni küsimuses, kas uuritav konkreetne konfiskeerimise menetlus jääb direktiivi 2014/42 põhjenduses 22 osutatud liikmesriikide pädevusse ja kas selle tulemusena ei ole nimetatud õigusaktid sellisele menetlusele kohaldatavad.
- 27 Kuigi Euroopa Kohus on tõlgendanud direktiivi 2014/42 artikli 4 lõiget 1 ja raamotsuse 2005/212 artikli 2 lõiget 1 mitmel korral, sealhulgas seoses liikmesriigi õigusnormidega, milles nähakse ette kriminaaltulu konfiskeerimine ilma süüdimõistva kohtuotsuseta, ei ole siiani kumbagi õigusakti tõlgendatud seoses menetlusega, mis on liikmesriigi õiguses ette nähtud ebaseaduslikult omandatud vara konfiskeerimiseks, mis ei toimu tsiviilmenetluses ja mis algatatakse kriminaalasjas olemasolevate tõendite põhjal enne kuriteo tuvastamist ja kellegi nimetatud kuriteos süüdi mõistmist. Euroopa Liidu Kohtu praktikast

nähtub, et direktiivi 2014/42 ja raamotsuse 2005/212 nõuetekohane tõlgendamine ja kohaldamine, võttes arvesse nende eesmärki parandada konfiskeerimise tulemusi Euroopa Liidus kriminaalasjades, ei ole käesolevate faktiliste asjaolude korral ja õigusnormide põhjal niivõrd ilmselge, et nimetatud õigusaktide kohaldamisala osas ei jääks ruumi põhjendatud kahtlusele.

- 28 Kui kriminaalmenetluse seadustiku 59.peatükis sätestatud õigusnormid ebaseaduslikult saadud vara konfiskeerimise kohta jäävad direktiivi 2014/42 ja selles viidatud raamotsuse 2005/212 kohaldamisalasse, on liikmesriikidel kohustus võtta vajalikud meetmed tagamaks, et nimetatud direktiivis sätestatud meetmetest mõjutatud isikutel on õigus tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele, mis on vajalikud nende õiguste kaitseks.
- 29 Direktiivi 2014/42 põhjenduses 38 sätestatakse, et nimetatud direktiivis austatakse põhiõigusi ja järgitakse hartas tunnustatud põhimõtteid ning direktiivi tuleks rakendada kooskõlas nimetatud õiguste ja põhimõtetega. Harta artikli 47 lõikes 1 on omakorda sätestatud, et igapäev, kelle liidu õigusega tagatud õigusi või vabadusi rikutakse, on selles artiklis kehtestatud tingimuste kohaselt õigus tõhusale õiguskaitsevahendile kohtus. Harta artiklis 47 sätestatud põhiõigusi on uuesti kinnitatud direktiivis 2014/42 endas, eelkõige selle artikli 8 lõike 6 teises lauses, milles on sätestatud, et liikmesriik tagab isikule, kes on konfiskeerimisotsuse adressaat, reaalse võimaluse otsus kohtus vaidlustada.
- 30 Läti õigusnormi kohaselt võib esimese astme kohus ebaseaduslikult saadud vara käsitleva menetluse korral otsustada nimetatud menetluse lõpetada, kui kohus järeldab, et esitatud tõendid tervikuna ei ole piisavad tõendamaks, et vara on seotud kuriteoga, või tegemaks põhjendatult järeldust, et vara on tõenäoliselt saadud kuritegelikul teel.
- 31 Esimese astme kohtu otsuse peale saab esitada kaebuse regionaalsele kohtule, mis võib teha järgmist: 1) kinnitada esimese astme kohtu otsuse; 2) tühistada esimese astme kohtu otsuse, millega tunnistatakse, et vara saadi ebaseaduslikult ja selle võib konfiskeerida, ning lõpetada ebaseaduslikult saadud vara käsitleva menetluse; või 3) tühistada esimese astme kohtu otsuse, millega lõpetati ebaseaduslikult saadud vara käsitlev menetlus, ning tunnistada, et vara saadi ebaseaduslikult ja selle võib konfiskeerida. Regionaalse kohtu tehtud otsust ei saa edasi kaevata.
- 32 Seega on Lätis võimalik ebaseaduslikult saadud vara käsitlevaid menetlusi arutada kahes kohtuastmes ja seal puudub võimalus esitada kassatsioonkaebust regionaalse kohtu tehtud otsuste peale. Kuigi esimese astme kohus on lõpetanud ebaseaduslikult saadud vara käsitleva menetluse, kuna leiab, et vara ebaseaduslikku päritolu ei ole tõendatud, võib regionaalne kohus leida, et vara on ebaseaduslikult saadud ja anda korralduse selle konfiskeerimiseks.
- 33 Direktiivi 2014/42 sätetes ei ole nähtud ette konkreetset menetlust käesoleva juhtumi aluseks olevate faktiliste asjaolude puhuks, see tähendab sellisteks

olukordadeks, kus esimese astme kohus on teinud otsuse, millega lõpetatakse ebaseaduslikult saadud vara käsitlev menetlus, kuid nimetatud otsuse tühistab regionaalne kohus, kes teeb otsuse, millega tunnistatakse, et vara saadi ebaseaduslikult, ja antakse korraldus selle konfiskeerimiseks. Seetõttu tuleb käesolevas asjas teha kindlaks, kuidas tuleb tõlgendada direktiivi 2014/42 artikli 8 lõikes 6 kasutatud mõistet „konfiskeerimisotsus“.

- 34 Ühest küljest võiks väita, et direktiivi 2014/42 artikli 8 lõike 6 teise lausega nõutakse, et isikutele, kelle vara on konfiskeeritud, on õigus kaevata see otsus edasi vähemalt ühele kohtule olenemata sellest, kas tehtud otsusega lõpetatakse ebaseaduslikult saadud vara käsitlev menetlus või sellega tunnistatakse, et vara saadi ebaseaduslikult, ja antakse korraldus selle konfiskeerimiseks. See tõlgendus viiks järelduseni, et vaidlustatud sättega juba tagatakse neile isikutele, kes esitasid Satversmes tiesale (konstitutsioonikohus) kaebuse, õigus kaevata konfiskeerimisotsus kohtulikult teel edasi ja sellest tulenevalt nende õigus tõhusale õiguskaitsevahendile.
- 35 Teisest küljest võib direktiivi 2014/42 artikli 8 lõike 6 teist lauset tõlgendada nii, et isikule tuleb tagada võimalus kaevata edasi konfiskeerimisotsus, mille tulemusena on vara juba lõplikult ära võetud. Direktiivi 2014/42 artikli 2 punktis 4 on mõiste „konfiskeerimine“ nimelt määratletud kui vara lõplik äravõtmine. Mõiste „konfiskeerimine“ määratlus teistes Euroopa Liidu õigusaktides, milles käsitletakse vara konfiskeerimist, sarnaneb direktiivi 2014/42 artikli 2 punktis 4 esitatud määratlusele. Näiteks Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2018/1805, mis käsitleb arestimis- ja konfiskeerimisotsuste vastastikust tunnustamist, artikli 2 punktis 2 on sätestatud, et „konfiskeerimisotsus“ on lõplik karistus või meede, mille kohus on määranud kuriteoga seotud menetluses ning mille tulemusena võetakse füüsiliselt või juriidiliselt isikult vara lõplikult ära. Raamotsuse 2005/212 artikli 1 neljandas taandes on sätestatud, et „konfiskeerimine“ on karistus või meede, mille kohus määrab pärast kuriteoga või kuritegudega seotud menetlust ning mille tagajärjeks on vara lõplik äravõtmine.
- 36 Direktiivi 2014/42 artikli 8 lõike 6 teise lause sellise tõlgenduse põhjal võib teha järelduse, et „konfiskeerimisotsus“ piirdub kohtu selliste otsustega, mille tagajärjeks on vara lõplik äravõtmine. Siiski ei saa pidada kohtuotsust, millega lõpetatakse ebaseaduslikult saadud vara käsitlev menetlus, „konfiskeerimisotsuseks“ direktiivi 2014/42 artikli 8 lõike 6 teise lause tähenduses isegi, kui on olemas võimalus, et vara konfiskeeritakse. Seetõttu tuleb käesolevas asjas pidada nimetatud liidu õigusnormi tähenduses „konfiskeerimisotsuseks“ ainult regionaalse kohtu otsust, millega tunnistatakse, et nende isikute vara, kes on Satversmes tiesale (konstitutsioonikohus) kaebuse esitanud, saadi ebaseaduslikult, ja antakse korraldus selle konfiskeerimiseks, mida vastavalt vaidlustatud sättele ei saa edasi kaevata.
- 37 Sellest tulenevalt ja arvestades käesolevas asjas hinnatavat olukorda, võib teha erinevaid järeldusi selle kohta, kuidas tuleks tõlgendada direktiivi 2014/42 artikli 8 lõike 6 teist lauset. Euroopa Kohus on juba varem selgitanud, kuidas tuleb

tõlgendada direktiivi 2014/42 artikli 2 punktis 4 osutatud mõistet „konfiskeerimine“, kuid kohus ei ole võtnud seisukohta selle osas, kuidas tuleb tõlgendada direktiivi 2014/42 artikli lõike 6 teises lauses kasutatud mõistet „konfiskeerimisotsus“. Seetõttu on käesoleva asja lahendamiseks vaja selgitada direktiivi 2014/42 artikli lõike 6 teises lauses kasutatud mõiste „konfiskeerimisotsus“ sisu, nimelt seda, kas konfiskeerimisotsuseks tuleb pidada ainult selliseid otsuseid, millega tunnistatakse, et vara saadi ebaseaduslikult, ja antakse luba selle konfiskeerimiseks, või ka selliseid otsuseid, millega kohus lõpetab ebaseaduslikult saadud vara käsitleva menetluse.

- 38 Seepärast on teatavaid kahtlusi selles osas, kas juhul, kui käesolevas asjas vaidlustatud säte jääb nimetatud liidu õigusnormi kohaldamisalasse, on harta artiklis 47 sätestatud õigusega tõhusale kohtulikule kaitsesele ja direktiivi 2014/42 artikli 8 lõikes 6 sätestatud tagatisega, milles on sätestatud, et tuleb näha ette reaalne võimalus konfiskeerimisotsus kohtus vaidlustada, kooskõlas liikmesriigi õigusnorm, milles varaliste küsimuste kiire ja tõhusa lahendamise nimel ei nähta ette varaga seotud isiku õigust kaevata edasi regionaalse kohtu tehtud otsust, kuigi tegemist on kohtuasja jooksul esimese otsusega, millega tunnistatakse, et vara saadi ebaseaduslikult, ja lubatakse see konfiskeerida ning esimese astme kohus otsustas nimetatud asjas ebaseaduslikult omandatud vara käsitleva menetluse lõpetada.
- 39 Eelotsusetaotluse esitanud kohus palub Euroopa Kohtul samuti vastata küsimusele selle kohta, mis ajani saab säilitada vaidlustatud säte õiguslikud tagajärjed.
- 40 Vastavalt konstitutsioonikohtu seaduse (Satversmes tiesas likums) artikli 32 lõikele 1 on eelotsusetaotluse esitanud kohtu otsus alates selle kuulutamisest lõplik ja täitmisele pööratav. Siiski võib eelotsusetaotluse esitanud kohus vastavalt konstitutsioonikohtu seaduse (Satversmes tiesas likums) artikli 31 punktile 11 määrata oma otsuses kindlaks hetke, kui vaidlustatud säte kaotab kehtivuse. Selleks, et teha kindlaks konkreetne hetk, kui vaidlustatud säte kaotab kehtivuse, hindab eelotsusetaotluse esitanud kohus, kas on põhjuseid, mille tõttu tuleks vaidlustatud säte tagasiulatuvalt kehtetuks tunnistada. Kui eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab seevastu, et seadusandja vajab uue õigusnormi vastuvõtmiseks aega, võib ta näha ette, et vaidlustatud säte kaotab kehtivuse tulevikus. Vaidlustatud säte kehtivuse kaotamise hetke üle otsustamisel tuleb arvestada ühest küljest õiguskindluse põhimõtet ja teisest küljest teatavate isikute põhiõigusi.
- 41 Euroopa Kohus on sedastanud, et liidu õiguskorrale omast õiguskindluse üldpõhimõtet kohaldades võib vaid erandjuhtudel piirata kõikide huvitatud isikute võimalust tugineda mõnele tema tõlgendatud õigusnormile, selleks et vaidlustada heauskselt loodud õigussuhteid. Selline piiramine võib toimuda ainult samas kohtuotsuses, milles otsustatakse taotletud tõlgenduse üle.

- 42 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu hinnangul tuleb käesolevas asjas võtta arvesse, et ebaseaduslikult saadud vara konfiskeerimine leiab aset, et kaitsta olulist avalikku huvi ja selle eesmärk on kaitsta õigusriigi põhimõtet.
- 43 Õigusnorm, mis lubab menetluse eest vastutajal eraldada kriminaalmenetlusest materjalid ebaseaduslikult saadud vara kohta ja algatada nimetatud vara kohta menetluse kriminaalmenetluse eeluurimise etapis tekkivate varaliste küsimuste õigeaegse lahendamise ja menetlusökonoomia huvides, kehtib alates 1. oktoobrist 2005. Vaidlustatud säte kehtib omakorda alates 1. juulist 2009. Seetõttu mõjutab eelotsusetaotluse esitanud kohtu lõplik otsus paljusid õigussuhteid. Kui ebaseaduslikult saadud vara konfiskeeritakse, kantakse vastavad vahendid riigieelarvesse. Seega on vaidlustatud säte tihedalt seotud riigieelarvega ning selle minevikus kehtetuks tunnistamine kahjustada riigieelarve tasakaalu ja õiguskindlust.
- 44 Õiguslik stabiilsus on õiguskindluse põhimõtte üks oluline komponent, mille jaoks on muu hulgas vaja mitte ainult seda, et kohtumenetlus oleks reguleeritud, vaid ka seda, et kohtumenetluse lõpptulemus oleks õiguslikult kestev. Vaidlusalust sätet peetakse seaduslikuks ja selle kehtivusaja jooksul rakendavad riigiasutused seda kõigis ebaseaduslikult saadud vara käsitlevates menetlustes.
- 45 Eeltoodut arvestades tuleb tuvastada, kas juhul, kui otsustatakse, et vaidlustatud säte ei vasta põhiseaduse artikli 92 esimese lause, harta, direktiivi 2014/42 ja raamotsuse 2005/212 nõuetele, tuleb õiguskindluse põhimõtet ja liidu õiguse ülimuslikkuse põhimõtet tõlgendada nii, et kohtuasja asjaolud annavad aluse kaalutlustele, mille kohaselt saab vaidlustatud sätet kohaldada ja säilitada selle õiguslikud tagajärjed ajutiselt kuni hetkeni, kui eelotsusetaotluse esitanud kohus teeb otsuse, mille kohaselt nimetatud vaidlustatud säte lõpetab kehtivuse.